

MUHAMED A. MUJIĆ

ADVERBIJALNE OZNAKE ZA NAČIN U SAVREMENOM ARAPSKOM JEZIKU

Stari arapski filolozi, kako je poznato, izvršili su kategorizaciju riječi u arapskom jeziku na imenice (الإسم), glagole (الفعل) i partikule (الحرف). Takva kategorizacija je zasnovana na formalno-filološkoj osnovi, tako da u kategoriju imenica spadaju sve vrste riječi koje imaju padežnu deklinaciju: imenice, glatgolske imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, participi, dok kategorija glagola isključivo obuhvata glagole, a u kategoriju partikula spadaju sve vrste riječi koje imaju padežnu deklinaciju: imenice, glagolske imenice, zamjenznici, čestice za dozivanje i za pitanje, te uzvici.

Studioznijim proučavanjem ovakve kategorizacije doći ćemo do uvjerenja da arapski filolozi nisu uopće posebno izdvajali priloge za način. Ono što u evropskim jezicima označava *adverb za način* to, de facto, Arapi do dana današnjeg, u svojoj filologiji, nazivaju različitim nazivima, zavisno od prirode svake dotične upotrebe. Na ovom mjestu pokušaćemo поближе ukazati na fenomen adverbijalnih oznaka za način u savremenom arapskom jeziku i raznovrsne načine njihove tvorbe.

Odmah, na početku, potrebno je ukazati na najkarakterističniji momenat u tvorbi priloga za način u arapskom jeziku. Naime, dok je tvorba adverbja za način, na primjer, u srpskohrvatskom jeziku, jednostavna, dotle to nije slučaj sa tvorbom adverbja za način u arapskom jeziku. Tvorba priloga za način u arapskom jeziku kudikamo je složenija, posebno što se tiče savremenog jezika. Dok je, recimo, klasični arapski jezik, uglavnom, poznavao dva do tri načina tvorbe priloga za način, dotle savremeni arapski jezik zna za znatno više načina.

Druga značajka koju sobom nosi adverb za način u arapskom jeziku sastoji se u tome, što se, u odnosu na prilog za način u srpskohrvatskom jeziku ne bi, de facto, mogao podvesti pod partikule

الحرف , jer sama činjenica da se adverb za način u arapskom jeziku izvodi stavljanjem izvjesnih pridjeva odnosno imenica, uz prijedloge ili bez njih, u padeže al-našb النَّصْب odnosno algarr الجَرّ , time im se daje tretman promjenjivih riječi.

Treća značajka koja jednim svojim dijelom proističe iz činjenice da se adverb za način u arapskom, između ostalog, tvori i pomoću imenica odnosno imeničkih oblika, to daje mogućnost, u nekim slučajevima, da se dati pridjev koji je upotrebljen uz takvu imenicu, može nekada shvatiti i u svome pridjevskom, ali i u priloškom značenju. I stvarno, posmatrajući takvu upotrebu sa gledišta i načina na koji je poima i shvaća čovjek kojem je to maternji jezik, a k tomu, s obzirom na posebne sintaktičke fenomene, specifične za arapski jezik, kao što je, na primjer, apsolutni objekat الفِعْوَْلُ الْمَطْلُوقُ, u tom slučaju se, s te tačke gledišta, radi o pridjevu, a ne o prilogu. Ali, tu, istovremeno, ima i još nešto što ne bi trebalo zanemariti kada se radi o proučavanju takvih filoloških, specifičnih fenomena za arapski jezik, a to je da takvu upotrebu treba približiti strancu i dovesti je u sklad sa odgovarajućom upotrebom u njegovom maternjem jeziku, što drugim riječima znači, da takvoj upotrebi umjesto pridjevskog značenja damo adverbijalno značenje.

I. ADVERBIJALNI AKUZATIV

Za izražavanje adverbijalne oznake za način koriste se pridjevi (opisni i prisvojni), participi (ismul-fā'il i ismul-maf'ūl) koji se obično upotrebljavaju kao pridjevi glagolske imenice (al-masdar), sa posebnim osvrtom na takozvani apsolutni objekat (al-maf'ūl ul-muṭlaq), te imenice.

1. Pridjevi:

A) Opisni pridjevi

Najobičniju pojavu tvorbe adverbijalne oznake uopće predstavlja upotreba opisnog pridjeva. To se postiže na taj način da se uzme izvjesni pridjev sa nunacijom (al-tanwīn) i stavi u al-našb (akuzativ). To bi, po prilici, bilo adekvatno onom što činimo u srpskohrvatskom jeziku kad uzmemo neodređeni vid opisnog pridjeva i njemu dodamo nastavak o. Uz napomenu, dok ovakva tvorba adverbijalne oznake u našem jeziku predstavlja i jedini način da se izrazi adverbijalna oznaka uopće, dotle u arapskom jeziku to predstavlja samo jedan od brojnijih i raznovrsnijih vidova tvorbe ovog filološkog fenomena.

Za ilustraciju tvorbe adverbijalne oznake za način od opisnog pridjeva donosimo nekoliko primjera:

قضيت الإجازة السنوية حسناً

Proveo sam *lijepo (dobro)* godišnji odmor.

عاد المجاهد من ساحة القتال سليماً

Borac se povratio *zdravo* sa fronta.

قافلة السيارات تسير بطيئاً

Kolona automobila kreće se *sporo*.

فصل الخياط بدلة جيداً

Krojač je *dobro (kvalitetno)* napravio odijelo.

B) Prisvojni pridjevi

Postoji značajan broj imenica: مبدأ *načelo, princip, جزأ dio, اختيار odabiranje, علم nauka, كل cjelina, نظرية teorija, اضطرار prinuda*, i brojne druge od kojih se tvori oblik *ismul-man-šūb* (prisvojni pridjev). Ako taj oblik, s nunacijom, stavimo u akuzativ, dobićemo željenu adverbijalnu oznaku za način.

Evo nekoliko primjera takve tvorbe:

أنا موافق على هذا الاقتراح مبدئياً

Načelno (principijelno) se slažem s ovim prijedlogom.

أنا مقتنع بهذا الحل جزئياً

Djelomično sam zadovoljan s ovakvim rješenjem.

الطلبة الجامعيون يتلقون هذه المادة اختيارياً

Studenti *fakultativno* slušaju ovaj predmet.

لم يثبت بعد علمياً المستبب في داء السرطان

Naučno još nije utvrđen uzročnik raka.

سدّدت ديني كلياً

Cjelovito (u potpunosti) sam isplatio dug.

وقد استوعب الطلبة هذه المادة نظرياً بينما لم يستوعبوها تطبيقياً
بعدُ

Studenti su savladali ovaj predmet *teoretski*, ali još ga nisu savladali i *praktički*.

هبطت الطائرة اضطرارياً

Avion se *prinudno spustio*.

اجاب الطالب في الامتحان شفويًا

Student je *usmeno* odgovarao na ispitu.

C) Particip aktivni

I neki oblici participa aktivnog (ismul-fa'il) mogu da se upotrijebe za tvorbu priloške oznake načina, kao što su باهر ، رائع ، متأكد ، متيقن ، متعجب ، سالم ، . Pomoću njih stvaramo adverbijalnu oznaku koju želimo, tako da dotični oblik s nunacijom stavimo u akuzativ:

Evo nekih primjera:

كانت الطبيعة من حولنا تبدو باهرة

Priroda oko nas izgledala je *krasno*.

أدت الممثلة دورها رائعة

Glumica je *sjajno* izvela svoju ulogu.

عادت الطائرات الى قواعدها سالمة

Avioni su se vratili *neoštećeni* u svoje baze.

حلق الجنون في جهاز التلفزيون متعجبًا

Luda je *začudoeno* buljio u televizor.

هو سيحضر الليلة متأكدًا

Sigurno će on doći večeras.

هو يعلم هذا متيقنًا

*Pouzdan*o, *posigurno*, on to zna.

U skupini participa aktivnog posebno bismo izdvojili upotrebu dva karakteristična oblika, i to oblik عام i خاص .

Oblik عام , kako je poznato, izveden je od glagola عمّ يعمّ (biti općenit) i u pridjevnoj upotrebi ima značenje opći odnosno

opšti, javni, a oblik **خاص**, kako je poznato, izveden je od glagola **خص** (biti poseban) i u pridjevnoj upotrebi ima značenje: *poseban, posebni, privatni*.

Od ta dva oblika tvore se adverbijalne oznake na taj način, što će se oni, u ženskom obliku, s nunacijom, staviti u akuzativ. Tako će prvi oblik glasiti **عامّة**, što znači *općenito* odnosno *uopće* dok će drugi oblik glasiti **خاصّة**, što znači *naročito, posebno, specijalno*.

Za ilustraciju njihove upotrebe donosimo ove rečenice:

كانت هناك طائفة من القضايا بينما تحوّث الرعيان السياسيان عن هذه القضية
خاصة

Postoji cio niz pitanja, ali dva politička lidera su *specijalno* razgovarali o ovom pitanju.

تناول الوزير في كلمته الأوضاع الراهنة في افريقيا عامّة

Ministar se u svom govoru dotakao postojeće situacije u Africi *uopće*.

D) Particip pasivni

Izvesni oblici participa pasivnog (اسم المفعول) stavljanjem u akuzativ s nunacijom omogućuju tvorbu adverbijalne oznake za način. Zadovoljićemo se sa ova nekoliko primjera:

باشر مهمة المدير مؤقتاً لمدة ستة شهور

Vršio je *privremeno* dužnost direktora šest mjeseci.

لم اعرف هذا مطلقاً

Nisam to znao *apsolutno*.

نقل الى اللغة العربية هذه المقالة مختصراً

Sažeto je preveo ovaj napis na arapski.

قال هذه الأفكار مقتضباً

Lakonski je iskazao ove misli.

E) Glagolske imenice (المصدر)

Izvjestan broj glagolskih imenica — masdara koji po svome značenju mogu izraziti adverbijalnu oznaku za način stavljaju se u akuzativ, s nuncijom, kao što su, na primjer, masdari:

عنوة ، فجأة ، خلسة ، كتابة ، اطلاق

Evo za tu upotrebu primjera:

اقتحم رجال الشرطة بيته عنوةً

Policajci su upali u njegovu kuću *silom* (na silu).

Iznenadno je došao sinoć. جاء الليلة البارحة فجأةً

Krišom sam se izvukao iz kuće. تسربت من البيت خلسةً

أبرمت العقد كتابةً بنسختين

Pismeno sam sačinio ugovor u dva primjerka.

المتهم لم يعترف بأى جنح ارتكبه إطلاقاً

Optuženi *apsolutno* nije htio da prizna nijedno djelo što ga je počinio.

F) Apsolutni objekat

U okviru obrade glagolskih imenica, posebno mjesto zauzima jedan specifičan vid masdara (koji se, s obzirom na njegovu temeljnu sintaktičku upotrebu, naziva al-maf'ul-al-muṭlaq), pri tvorbi adverbijalnih oznaka za način. Vjerovatno, da se ovaj vid upotrebe ubraja u najbrojnije slučajeve tvorbe adverbijalnih oznaka u arapskom jeziku uopće.

Ova tvorba može se postići na pet načina:

1. da se upotrijebi sam masdar od dotičnog glagola čiju radnju posebno želimo naglasiti;

2. da se uz dotični masdar upotrijebi i odgovarajući atribut koji stoji u akuzativu u kojem se nalazi i masdar na koji se odnosi;

3. da se dotični masdar stavi u genitivnu konstrukciju

(الإضافة), sa imenicom كَلٌّ, na taj način da ova imenica bude u funkciji al-muḍāfa, a dotični masdar da bude u funkciji al-muḍāf ilaih-a i

4. da se dotični masdar, slično kao pod 3, stavi u genitivnu konstrukciju za zamjenicom أَيُّهُ

Valja napomenuti da s obzirom na raznovrsnost situacija koje se izražavaju putem apsolutnog objekta, da je prirodno u odnosu na adverbijalnu oznaku za način u srpskohrvatskom jeziku da se upotrebom apsolutnog objekta dobiva čitava lepeza adverba za način, odnosno adverbijalnih oznaka u rečenici. Gotovo u svakom slučaju određeni prilog mogao bi se komotno u srpskohrvatskom jeziku izraziti sa još najmanje jednim i dva srodna priloga za način za dotičnu upotrebu. Kako nema potrebe da se sve te alternacije na ovom mjestu iskazuju to smo se orijentirali da se prilikom ilustriranja raznih tih slučajeva ograničimo na upotrebu samo nekih priloga za način pokušavajući da ih sistematiziramo, koliko je moguće, pri ovakvoj obradi. Rezimirajući ovu zamisao konkretnije bih želio ukazati, ako smo neki maf'ūl ul-muṭlaq preveli sa prilogom *jako* da to ne znači da se on ne može prevesti i sa nekim drugim odgovarajućim prilogom već prema mjestu u rečenici, kao, na primjer: *snažno*, *veoma* i slično.

1. Tvorba pomoću samog masdara

- a) Apsolutni objekat koji odgovara u srpskohrvatskom jeziku prilogu za način *jako*

<i>Jako</i> ga je udario.	ضربه ضرباً
<i>Jako</i> mi se svidjela ta djevojka.	أعجبت بهذه الفتاة أعجاباً
<i>Jako</i> sam je zavolio.	أحببتها حباً
<i>Jako</i> sam ti se obradovao.	سررت بوجودك سروراً
<i>Jako</i> se razbjesnio.	ثار نورةً

- b) Apsolutni objekat koji odgovara srpskohrvatskom adverbu *strašno*

<i>Strašno</i> me maltretirao.	اضطهدنى اضطهاداً
<i>Strašno</i> me je namučio.	أتعبنى تعباً
<i>Strašno</i> me je prestravio.	افزعنى فزعاً
<i>Strašno</i> se razočarao.	قنط قنوطاً

- c) Apsolutni objekat koji odgovara u srpskohrvatskom jeziku adverbu *dobro*

<i>Dobro</i> nas je nahranio.	اطعمنا اطعاماً
<i>Dobro</i> me je uraspoložio.	افرحنا فرحاً

- d) Apsolutni objekat koji odgovara u srpskohrvatskom jeziku adverbu *lijepo*

Lijepo me je počastio.

أكرمني أكراماً

Lijepo nas je primio.

استقبلنا استقبالاً

2. Tvorba pomoću masdara + atribut

- a) Apsolutni objekat koji odgovara u srpskohrvatskom jeziku adverbu *jako*

Jako sam se nasekirao.

اهتاجت اعصابي أهتياجاً شديداً

اهتزت الارض ليلة أمس اهتزازاً شديداً

Jako se sinoć zemlja potresla.

- b) Apsolutni objekat koji odgovara u srpskohrvatskom jeziku adverbu *snažno*

Snažno je jučer vjetar puhao.

هبّت الرّيح هبّاً شديداً الأمس

- c) Apsolutni objekat koji odgovara u srpskohrvatskom jeziku adverbu *oštro*

Oštro me je kritikovao.

انتقدني انتقاداً شديداً

3. Tvorba pomoću genitivne konstrukcije

s imenicom كل + masdar sa lāmu-l-ta'rifom

- a) Apsolutni objekat koji odgovara u srpskohrvatskom jeziku adverbu *jako*

Jako mi je to potrebno.

أنا أحتاج الى ذلك كلّ الاحتياج

Jako sam se zabrinuo za njega.

قلقت عليه كل الاقلق

استغربت من تصرفاته كل الاستغراب

Jako sam se začudio njegovom postupku.

اننا متأثرين بوفاة صديقنا كلّ التأثر

Jako smo potreseni smrću našeg prijatelja.

- b) Apsolutni objekat koji odgovara u srpskohrvatskom jeziku adverbu *dobro*

استقصيت هذا الأمر كل الاستقصاء

Dobro sam proučio ovu stvar.

أعلم كل العلم أنه أتى مهمته

Dobro znam da je on obavio svoj zadatak.

- c) Apsolutni objekat koji odgovara u srpskohrvatskom jeziku adverbu *potpuno*

نحن مستعدون كل الاستعداد على القيام بهذه المهمة في الوقت المحدد

Potpuno smo spremni da obavimo ovaj zadatak u utvrđenom vremenu.

أنا مطمئن كل الاطمئنان على ابني

Potpuno sam spokojan za svoga sina.

4. Tvorba pomoću genitivne konstrukcije s pridjevom u superlativu أَشَدُّ + masdar sa lāmu-l-ta'rifom

Primjeri:

Strašno se zaljubio u tu djevojku. هَامٌ فِي تِلْكَ الْفَتَاةِ أَشَدَّ الْهِيَامِ

Strašno su ga mučili. عَذَّبُوهُ أَشَدَّ الْعَذَابِ

5. Tvorba pomoću genitivne konstrukcije sa zamjenicom أَيُّ + masdar

I te kako sam se obradovao!

ابتهجت أي ابتهاج

حزنت أي حزن على صديقي الرفيق

I te kako sam se ražalostio za svojim vjernim prijateljem.

Iz izloženog može se vidjeti da apsolutni objekat predstavlja filološki oblik sui generis, komu slična, koliko nam je poznato, ne možemo naći u evropskim jezicima. Valja napomenuti, da se svakom upotrebom apsolutnog objekta ne postiže adverbijalna oznaka za način u rečenici, nego da je to moguće ostvariti samo sa upo-

trebom izvjesnog broja masdara, koji skupa sa svojim glagolima, s kojima se upotrebljavaju u rečenici, označavaju određeni intenzitet radnje.

G) Imenice:

Nije beznačajna uloga imenica u tvorbi adverbijalne oznake za način od jednog većeg broja imenica, njihovim stavljanjem s nuncijom, u akuzativ.

Navodimo samo nekoliko takvih upotreba od imenica: جزاف paušal, طوع dobrovoljnost, كره mrzovoljnost, طبع narav, عبث besposlica, صدفة slučaj, فعل čin, عادة običaj, شفاه usne.

تعاقدت على انجاز هذا العمل جزافاً

Pogodio sam ovaj posao paušalno.

لا بدّ أن تؤدى هذه المهمة طوعاً أو كرهاً

Mora da izvrši ovaj zadatak milom ili silom.

طبعاً انا ذاهب الليلة الى دار السينما

Naravno, večeras idem u kino.

عبثاً تحاول فى استدراك الخطأ الذى ارتكبته

Uzaludno pokušavaš ispraviti grešku koju si napravio.

عثرت على هذا الكتاب فى المكتبة التجارية صدفة

Slučajno sam naišao na ovu knjigu u knjižari.

سمعاً وطاعةً يا مولاي

Pokorno, gospodaru!

هو المحرر المسئول الاسمى وهى المحررة المسئولة فعلاً

On je nominalni odgovorni urednik, a ona je stvarno odgovorni urednik.

Nikako nisam čuo za to.

ما سمعت عن ذلك أبداً

أبى يعود الى البيت الساعة التاسعة مساءً عادةً

Otac se obično vraća kući u devet sati navečer.

بَلَّغْتَهُ بِذَلِكَ شَفَاهًا

Usmeno sam ga o tom obavijestio.

II. PREPOZICIONALNE KONSTRUKCIJE U FUNKCIJI PRILOŠKIH OZNAKA ZA NAČIN

Sagledavanjem strukture rečenica u savremenom arapskom jeziku lako ćemo doći do spoznaje da savremeni Arapi vrlo rado koriste mogućnosti što im ih pruža jezičko bogatstvo i njihova, rekli bismo, naglašena poetska nota u izražavanju, da mogu znalački, i logično, da izražavaju adverbijalne oznake za način putem prepozicionih konstrukcija. Kako veći dio takve tvorbe adverbijalnih oznaka za način iziskuje određeni stepen jezičke kulture, to ih relativno malo možemo sresti u svakodnevnom, običnom izražavanju, nego smo upućeni pri obradi ovog vida tvorbe adverbijalnih oznaka za način koristiti se jednim dijelom književnim tekstovima izvjesnog broja savremenih književnika, čija su nam neka djela na dohvatu ruke.

1. *Tvorba pomoću imenica odnosno masdara + prijedlog ب*

Evo nekoliko primjera:

Mi smo dobro. و ائنا بخير¹

Mladić je mrzovoljno pogleda. ونظر الفتى اليها بطل²

Grubo se izvika na nju. فصرح فيها بخشونة³

Jedan od njih udari je brutalno. ضربها واحد منهم بقسوة⁴

واستقبل العلماء الاربعة بترحاب بلغ⁵

Četvorica alima dočekana su vrlo srdačno.

Potrebno je ukazati da u ovoj tvorbi svakodnevno se susrećemo sa onim slučajevima, kojima se izražava intenzitet radnje

1 محمد صدق، الأثر، القاهرة ص 112

4 محمد صدق، الأثر المذكور، ص 112

2 عبد الرحمن الشرقاوي، ارض المعركة، القاهرة ص 43

5 عبد الرحمن الشرقاوي، الأثر المذكور، ص 38

3 نفس الأثر، ص 43

pomoću nekoliko imenica + ب kao što je u slijedećim primjerima:

Ahmede, daj *brzo!* يا أحمد هات بسرعة

Vjetar puše *jako.* الريح تهب بشدة

2. Tvorba pomoću imenica + صفة ، شكل ، طريقة ، صورة +
prijedlog ب + atribut

Savremena arapska štampa mnogo upotrebljava složene adverbijalne oznake za način koje se postižu putem upotrebe izraza koji označavaju međusobno veoma bliske pojmove a to su: *صورة* način, *vid*, *شكل* forma, *vid*, *te* *حرفة* - *صو*dstvo.

Da bi se formirala adverbijalna oznaka za način pomoću prijedloga ب i jedne od gore navedenih imenica, potrebno je da se uz dotičnu imenicu upotrijebi odgovarajući atribut, koji sobom nosi smisao i značenje koje će imati dotična adverbijalna oznaka. Tvorbu i upotrebu ovog vida adverbijalne oznake za način pokušaćemo ilustrirati slijedećim primjerima:

دارت المحادثات بين الوزيرين حول الأوضاع العالمية بصورة عامة
والعلاقات الثنائية بصورة خاصة

Razgovori između dva ministra vođeni su o svjetskoj situaciji *uopće* i o bilateralnim odnosima *posebno*.

هذا العامل يعمل في هذا الصنع بصورة مستمرة وذلك العامل
يعمل بصورة مؤقتة

Ovaj radnik radi u ovoj fabrici *stalno*, a taj radnik radi *privremeno*.

رجعت الى المدير بطريقه مباشرة وهى رجعت اليه بطريقه غير مباشرة

Ja sam se *direktno* obratio direktoru, a ona mu se je *indirektno* obratila.

تسلط عليه الأضواء بشكل مفاجئ⁶

Svjetla su *iznenadno* uperena na njega.

اذيعت هذه المعلومات من قبل مكتب الوزير بصفة رسمية⁷

Ove informacije *zvanično* su objavljene iz kabineta ministra.

3. Tvorba pomoću *masdara* + *prijedlog* في

Čini nam se da je ovaj vid tvorbe adverbijalne oznake za način gotovo isključivo svojstven istaknutim literatama-stilistima, kao osobita izražajna forma. Otud ćemo se isključivo pri korišćenju primjera poslužiti tekstovima nekih pisaca.

تبدو اضلاعها بارزة خلف المرقعة المرقعة التي اصطلح الناس في تسامح
على تسميتها بالجلباب⁸

Rebra joj se vide ispod njenog zakrpljenog haljetka koji je svijet uobičajio *eufemistički* nazivati džilbabom.

لبنت تقرض كسرة في نهم⁹

Grizla je *proždrljivo* koricu hljeba.

نمة تسوى الصبية في حصرها في طأنينة وارتياح¹⁰

Djevojčica se tamo *spokojno* i *zadovoljno* uspravlja na svojoj hasuri.

فالقت نفسها هاجمة على المصيدة في تهوور¹¹

Lakomisleno se baci na mišolovku.

Ljubazno se izvinuo gospođi. واعتذر للسيدة في رقة¹²

أسأل نفسي في حيرة لماذا أتيت في هذا الوقت الى هذا المكان¹³

Zbunjeno se pitam zašto sam došao u ovo vrijeme na ovo mjesto.

ويتكلمون في نشوة عن النساء والليل¹⁴

Zanosno pričaju o ženama i o noći.

7	نفس الصحيفة ونفس الصفحة	11	نفس الأثر، ص ١٠٩
8	محمود تيموره الفأره ألوان من القصص المصرية، ص ١٠٥	12	محمد صدق، الأثر المذكور، ص ٤٩
9	نفس الأثر، ص ١٠٦	13	نفس الأثر، ص ٥٣
10	نفس الأثر، ص ١٠٩	14	نفس الأثر، ص ٥٦

النَّاسُ يَمْضُونَ أَيَّامَهُمْ فِي وَدَاعَةٍ وَرَضَى¹⁵

Ljudi provode dane skromno i zadovoljno.

Onda mu je koketno šaputala. ثمَّ هَمَّسَتْ لَهُ فِي تَدَلُّلٍ¹⁶

Ljutito je klimao glavom. هَزَّ رَأْسَهُ فِي غَيْظٍ¹⁷

امر بعض رجاله في سخريّة و صلف أن يبحثوا عنه عند احدى النساء
المصريات¹⁸

Ironično i sujetno naredi jednom od svojih ljudi da ga traže kod neke Egipćanke.

Zatim reče tiho. ثم قال في صوت خافت¹⁹

ولم تكذ القرية تستقبل الصباح بعد تلك الليلة المشثومة حتى
شيّعت ضحاياها في اذعان²⁰

Još nije bilo čestito ni svanulo nakon te kobne noći kad je selo *skrušeno* ispratilo svoje žrtve.

4. Tvorba pomoću imenice + prijedlog على

Mali je broj slučajeva kada se adverbijalna oznaka za način tvori pomoću imenice i prijedloga على .

Na primjer:

Polagano sam joj se približio. تداينت منها على مهل

أقبلت الفتاة عليه على استحياء

Djevojka mu je *sramežljivo* pristupila.

نهضت من فراشى و جهزت نفسى

Iz postelje sam ustao i *nabrzinu* se spremio.

15	نفس الأثر، ص ٥٦	عبد الرحمن الشراوى، الأثر المذكور، ص ٢٩
16	نفس الأثر، ص ٢٢٤	19 نفس الأثر، ص ٤٣
17	نفس الأثر، ص ١٦٠	20 نفس الأثر، ص ٣٤

أُنصَحُكَ أَنْ تَعْمَلَ عَلَى هَذَا النُّحُو

Savjetujem ti da postupiš *ovako*.

لَسْتُ أَدْرِي تَعْدَادَ الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ عَلَى وَجْهِ التَّحْدِيدِ

Tačno ne znam koliko arapski svijet ima stanovnika.

5. Tvorba pomoću *masdara* + *prepozicija*

Izvjestan broj adverbijalnih oznaka za način (koji se u srpskohrvatskom jeziku tvore upotrebom složenih priloga) sastavljenih od dva dijela, od kojih prvi pokazuje izvjesno nepostojanje, odnosno nemanje (određenog kvaliteta), što se obično izražava sa prefiksom *ne* odnosno *bez*, u arapskom se izražavaju na taj način što se uzme *masdar* kao imenica koja označava dotični kvalitet i pred njega se stavi prijedlog **بِلا** odnosno **فِي غَيْرِ** odnosno **بِدُونِ** odnosno **بِغَيْرِ** odnosno **بِفَارِغٍ** i slično. De facto, ovakva upotreba može se tretirati kao upotreba genitivne konstrukcije, i to u prvom redu, ako bi se taj genitivni sklop uzeo strogo gramatički. Međutim, ako bismo takvu upotrebu posmatrali sintaktički, onda bi ona u potpunosti odgovarala adverbijalnoj oznaci za način u srpskohrvatskom jeziku.

Primjeri:

كَانَ السَّيِّدُ يَضْرِبُ خَادِمَهُ بِلا هَوْدَةٍ

Gospodar je tukao svoga slugu *nemilosrdno* (bez samilosti).

بَذَلْتُ فِي هَذَا الشَّأْنِ قِصَارَى جِهْدِي بِدُونِ جِدْوِي

Uložio sam u to maksimum napora *bezuspješno* (bez uspjeha).

قَالَ هَذَا فِي غَيْرِ مَبَالَةٍ

Rekao je ovo *nonšalantno* (bez ozbiljnosti).

تَرَقَّبْتُ نَتَائِجَ الْإِمْتِحَانِ بِفَارِغِ الصَّبْرِ

Iščekivao sam rezultate ispita *nestrpljivo* (s nestrpljenjem).

حَصَلْتُ عَلَى هَذَا الْكِتَابِ بِلا مِقَابِلِ

Dobio sam ovu knjigu *besplatno* (bez ikakve protivrijednosti).

رَاحَ فِي غَيْرِ هَدِي

Otišao je *besciljno* (bez ikakva cilja).

انتقدني بلا مبرر

Kritizirao me je *bezrazložno* (bez razloga).

حكم عليه بالسجن بغير حق

Osuđen je na zatvor *bespravno* (bez osnova).

III. ATRIBUT U NOMINATIVU U FUNKCIJI ADVERBA ZA NAČIN

Na kraju želimo ukazati na postojeću pojavu u savremenom arapskom jeziku, kako u svakodnevnom razgovoru, tako i u literarnim djelima, u kojima se dijalozi vjerno prenose iz svakodnevnog govora, gdje se susrećemo sa izvjesnim brojem pridjeva (opisnih) bez određenog člana *al*, koji su, s obzirom na mjesto njihove upotrebe, u funkciji adverbja za način. Tu se, u pravilu, radi o pridjevskom obliku, u muškom rodu singulara koji nema oznake akuzativa, nego se obično izgovara sa sukunom koji najčešće pokazuje nominativ.

Valja napomenuti da je funkcija ovakvih pridjeva potpuno istovetna s onim o kojima smo govorili kod adverbijalnog akuzativa. Međutim, ova upotreba ostaje samostalna i specifična za dijaloge. Ovu pojavu treba shvatiti kao pokušaj odstupanja od osnovnih regula o akuzativu pod utjecajem šire upotrebe u narodnom govoru gdje se pridjev završava sa sukunom, koji, istina, Arapi upotrebljavaju vrlo često i gdje im je god to moguće!

Dobivamo utisak, da se upravo na svakoj pridjevskoj upotrebi, koja je u funkciji adverbijalne oznake za način može najbolje uočiti da ljudi kojima je arapski maternji jezik, imaju relativno malo osjećaja za priloge za način u svom jeziku. Ako je ta konstatacija tačna, iz tog bi, kao nešto normalno, trebala da proistekne činjenica da se Arapi prilikom učenja stranih jezika suočavaju, između ostalog, sa problemom adverbijalne oznake za način u tim jezicima, čija im upotreba dugo vremena ostaje nešto što ne uspijevaju praktički da savladaju.

Evo kako izgleda takva upotreba.

Ako bi neko rekao da treba da izvršim određeni posao i ja na to pristanem, ja ću odgovoriti: طيبٌ *dobro!* odnosno upotrebom specifičnom za zemlje Magreba بهي *'dobro!*

Ako bi me neko upitao kako je bilo na izložbi slika, ja bih mu odgovorio: رائع *krasno, sjajno!*

Kada učenik svojim odgovorima oduševi svoga učitelja, ovaj mu kaže: ممتاز *odlično, izvrsno!*

Ako bi vam neko pričao o strahotama rata, ubistvima, masakriranju, vi bi to njegovo pripovijedanje popratili riječima: **فظيع** *jezivo! užasno!*

Ako bi nekom čovjeku koji nikad nije vidio snijeg u životu pričali da može da napadne i do 2—3 metra i zavija puteve i naselja, on bi uzviknuo: **غريب** *čudnovato!*

Da su vam nekad pričali da će čovjek moći letjeti u svemir ili da će se slika putem satelita prenositi iz jednog kraja svijeta u drugi, sigurno biste ga dočekali riječima **مستحيل** *apsurdno! nemoguće!*

R é s u m é

LES LOCUTIONS ADVERBIALES DE MANIÈRE EN ARABE CONTEMPORAIN

En traitant des locutions adverbiales de manière en arabe contemporain, l'auteur attire tout d'abord l'attention sur le fait que la langue arabe, tant classique que moderne, ne reconnaît pas l'adverbe de manière en tant que phénomène philologique particulier. Il en tire la conclusion que les Arabes n'ont sans doute guère le sentiment de ce phénomène linguistique comme d'une entité autonome ayant une place à part dans les canons linguistiques — ce qui se fait sentir en particulier lorsqu'ils apprennent les langues étrangères.

La formation des locutions adverbiales de manière en arabe contemporain est diverse et complexe. Cela se reflète d'ailleurs dans le fait que ce phénomène linguistique est exprimé par l'emploi de toute une série de situations philologiques réalisées à l'aide de substantifs et spécialement de *mašdar* (nom d'action verbal); d'*ism al-fā'il* et d'*ism al-maf'ūl* ainsi que d'*ism al-manšūb* et d'adjectifs, par la mise de ces derniers au *našb* ou au *ğarr*, et que parfois les adjectifs eux-mêmes mis au *raf'* peuvent avoir la fonction d'un adverbe de manière. Il a été également fait mention de certains cas lorsque la locution adverbial de manière est formé à l'aide des catégories grammaticales ci-dessus accompagnées de prépositions.

L'auteur a particulièrement souligné l'importance de l'*al-maf'ūl al-muṭlaq* dans la formation des locutions adverbiales de manière, affirmant que c'est ce mode de formation qui sert le plus souvent à exprimer la locution adverbiale de manière en arabe contemporain. En traitant cette formation en détail, l'auteur montre qu'il est possible d'appliquer cinq variantes de celle-ci: a) emploi du *mašdar* correspondant seul lorsqu'il a le sens de: *fortement, très, bien, terriblement, joliment*; b) emploi du *mašdar* correspondant +

adjectif avec le sens de: *fortement, très, puissamment, violemment*;
c) emploi au génitif de la construction: nom *kull* + *maşdar* correspondant, au sens de: *fortement, très, bien, entièrement*; d) emploi au génitif de la construction: adjectif au superlatif + *maşdar* au sens de: *terriblement, fortement, très*; e) emploi au génitif de la construction: pronom *ayy* + *maşdar* au sens de: *extrêmement (on ne peut plus)*.

Pour illustrer les différents modes de formation des locutions adverbiales de manière, l'auteur a présenté un certain nombre d'exemples pour chacun.